

Mučenec zaradi ljubezni do bližnjega

Ob 70. obletnici umora Jaroslava Kiklja (1942)

Dr. Janez Arnež me je pred kratkim opozoril na *Spomine* prof. dr. Milana Vidmarja, kjer podobno kot za Grozdeta, nekatoliški avtor Milan Vidmar, dekan tehniške fakultete med drugo svetovno vojno, pojasnjuje, kako je bilo z vključevanjem v Ljubljansko študentsko organizacijo. Ustanovil jo je sicer veliki komisar ljubljanske pokrajine Emilio Grazioli, da je reševala gorenjske in štajerske študente iz Ljubljane in tako udejanjala ljubezen do bližnjega. Doslej sem isto že poznal in pisal v življenjepis *Jaroslav Kikelj, pričevalec vere in veselja* (Slomškova založba, Maribor 2001, 253, 150–162), toda na temelju katoliških virov, ki so tam dostopni.

Kakor sem pred dvema letoma v *Dolenjskem listu* (26. avgusta 2010) dokazoval Grozdetovo mučeništvo z dokumentom politkomisarja Majcna, tako bi rad s pomočjo *Spominov* Milana Vidmarja dokazal mučeništvo Jaroslava Kiklja. Naj samo omenim, da je sicer ohranjen in objavljen dopis dr. M. Kosa, rektorja Univerze v Ljubljani, z dne 4. decembra 1941, kjer dr. Kos odgovarja Ehrlichovemu stražarju Frančku Župcu na vprašanje o vstopu v odbor LUO, tj. Ljubljanske univerzitetne organizacije ali Ljubljanske vseučiliške ali študentske organizacije: »Dragi gospod Župec! Z ozirom na dopis, ki ste mi ga poslali Vi in Vaši tovariši si dovoljujem sporočiti to, kar sem Vam že parkrat ustno povedal, da ne bi smatral za primerno in na mestu, če bi Vi in vaši tovariši odklonili imenovanje v odbor Ljubljanske vseučiliške organizacije. Dr. M. Kos« (prim. Vinko Škafar, *Jaroslav Kikelj*, Maribor 2001, 253).

MILAN VIDMAR PIŠE

»Usodno leto 1941 mi je potekalo nekaj časa še znosno, potem pa je nenadoma padel po meni prvi udarec. Sredi oktobra 1941. leta menda 17. sem nekako proti 10. uri korakal izpod Rožnika proti poslopju tehniške fakultete v Aškerčevi ulici. Svoje redno predavanje sem imel takrat vsak dan ob deseti uri.

V trenutku, ko sem dosegel takratno Bleiweisovo cesto, sem zagledal na drugi strani ceste številno tolpo ljudi; nekaj karabinjerjev, več pa civilistov. Nekoliko pred menoj so bili, ko so začeli zavijati proti poslopju tehniške fakultete. Vstopili so v poslopje, preden sem sam dosegel vhod, potem pa sem jih izgubil iz oči. Šel sem v predavalnico št. 15 in začel predavati.

Kaj se je godilo med mojim predavanjem? Omenjena tolpa je vdrla v seminar elektrotehniškega inštituta, kjer je bilo zbranih obilo študentov, predvsem pa slušateljev mojega četrtega letnika. Vse so napadali aretirali in odgnali s seboj. Aretirali so celo dva plašča, ki sta visela na obešalnikih na steni seminarja, potem pa po vsi hiši iskali mladeniča, ki bi ustrezala tema dvema plaščema. Če se prav spominjam, je napad imel 29 žrtev.

Še isti dan je Grazioli odstavil dotedanjšega dekana tehniške fakultete, prof. ing. A. Hrovata. V vsi naglici je odstopajoči dekan sklical fakulitetni svet, da informira vse učitelje o neprijetnem dogodku. Fakulteta se ni dolgo premišljala: kakor bi trenil, sem bil kandidat za izpraznjeno mesto dekana. ...

Razume se, da sem se nemudoma povezal z rektorjem. Takrat je bil na čelu naše univerze sedanji generalni tajnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, prof. dr. M. Kos. Od njega sem zvedel, da grozi Grazioli še z nadaljnjimi udari. Nameraval je namreč izgnati iz Ljubljane vse slušatelje, ki so bili doma na Gorenjskem ali pa na Štajerskem. Takšnih slušateljev je bilo takrat nekako 200.

Seveda sva z rektorjem takoj videla, kaj grozi tem mladim fantom. Kakor hitro bi bili prestopili Savo, bi jih Nemci zagrabili, vtaknili v vojaške obleke in poslali na rusko fronto. Takrat so se na Gorenjskem in Štajerskem že odigravale zelo neprijetne stvari. Nemci so izganjali slovenske rodbine v Srbijo, polnili zapuščena stanovanja z ljudmi, ki so jih privlekli iz Nemčije oziroma od bogve kod, zapirali vse, kar jim je bilo količkaj sumljivo, streljali talce in postajali iz dneva v dan strahotnejši okupatorji.

Ko sem se povezal s takratnim rektorjem, sem mu seveda brez ovinkov razložil, da je moja neodložljiva dolžnost, rešiti četrti letnik elektrotehniškega oddelka iz rok italijanske policije. Seveda sem ga opozarjal tudi na nevarnost, v kateri so bili takrat gorenjski in štajerski slušatelji univerze. Menil sem, da bo treba zelo učinkovito ukrepati. 'Kako?' je vprašal rektor. 'Svoj načrt ti bom povedal čez nekaj dni,' sem odgovoril. 'Potrpi, prosim, do takrat.'

Bralec, ki naj razume mojo akcijo za rešitev mojih študentov ter Štajercev in Gorenjcev, mora upoštevati nevšečnost, s katero je imel opravka Grazioli, potem ko je ustanovil svojo 'univerzitetno organizacijo', za katero pa se je po mnenju nas vseh skrival poskus, zediniti to organizacijo z dotlej v vsi Italijo obstoječo 'Gioventù Universitaria Fascistica'. (Ljubljanski študentje so se uprli temu in se je imenovala preprosto Ljubljanska univerzitetna organizacija. Prim. V. Škafar, Jaroslav Kikelj, n. d., 159–162. Op. V. Š.). Vsi smo torej vedeli, da hoče italijanski okupator tudi naše študente potisniti v 'GUF'. Ker se nihče od naših študentov ni hotel vpisati v fašistično organizacijo, je seveda Grazioli besnel.

Njegovo nejevoljo sem hotel izkoristiti z zvijačo, ki pa je bila po svoje nevarna. Predvsem nisem hotel doživeti, da bi naša Osvobodilna fronta moj prijem napačno razumela. Z druge strani sem se bal, da bi Grazioli odkril jedro moje 'kombinacije' in udaril ne samo po spredaj omenjenih slušateljih, temveč tudi po meni in nazadnje celo po rektorju, če bi rektor hodil po mojih poteh.

Kakšen je bil po vsem tem moj načrt? Vedel sem, da je ves gnev zastopnika Italije, Graziolija, zasidran v ignoriranju njegove univerzitetne organizacije (Ljubljanske študentke organizacije, ne Fašistične mladinske organizacije, op. V. Š.), ki ga je naša akademska mladina zelo očitno kazala. Toda prej ali slej se bo razkol v akademski mladini – tako sem si mislil – dejansko pokazal.

Tisti slušatelji naše univerze, ki so bili progresivno usmerjeni, ki so bili nedvomno z vsem svojim srcem na strani Osvobodilne fronte, ne bodo nikoli pristopili h Graziolijevi organizaciji. O tem sem bil popolnoma prepričan. Pač pa bodo – tako sem kombiniral – začeli k tej organizaciji pristopati katoliško organizirani slušatelji, kakor hitro bodo zagledali za odporom ostale akademske mladine komunistično politično smer.

Moja zvijača je bila v tem, da sem hotel Grazioliju nekako namigniti možnost vstopanja študentov v univerzitetno organizacijo, pri čemer sem seveda mislil na pristopanje ehrlichovcev. Naj takoj na tem mestu z vso odločnostjo povem, da s prof. Ehrlichom nisem prav nič, sploh nikoli, med štirimi očmi govoril in mu seveda zato tudi prav nič omenil, kaj nameravam, da je torej vsa moja zvijača, vsa 'kombinacija', slonela le na neki verjetnosti.

Ves ta načrt sem razložil bratu Josipu in ga prosil, naj mi preskrbi odobritev vodstva Osvobodilne fronte. Dva dni pozneje je Josip prinesel odobritev s kratko izjavo:

'Poskusi.' Obakrat je mojemu razgovoru z njim prisostvovala moja žena.

Zdaj, ko sem imel vodstvo Osvobodilne fronte za seboj, sem stopil k rektorju in ga zaprosil, naj me kot novega dekana tehniške fakultete predstavi Grazioliju. Rektor me je spremil v uradne prostore Graziolija in me ne samo predstavil, temveč tudi ljubeznivo prevzel posle tolmača: v tistih dneh namreč nisem bil italijanščini še prav nič kos.

Ko je bila predstavitev izvršena, sem zaprosil Graziolija, naj mi dovoli kratko načelno izjavo: 'Nisem politik, zato ne poznam političnih poslov. Vem, da je po mednarodnem pravu okupacijska oblast legalna, zato bom upošteval dosedanje uredbe in zakone. To je pa tudi vse, kar morete, ekselenca, pričakovati od mene.'

Grazioli me je nekaj sekund strogo gledal, potem pa je kratko rekel: 'Več ne zahtevam.' Zdaj sem zaprosil za pojasnilo, zakaj mi je okupatorska oblast aretirala ves četrti letnik. Grazioli se je razburil. Takoj je začel razgrajati, da bo izgnal tudi vse štajerske in gorenjske slušatelje. 'Vsi skupaj so sami komunisti,' je rekel.

Morda sem malce hinavsko vprašal svojega mogočnega partnerja: 'Če bi ekselenca ne izgnala Štajercev in Gorenjcev in če bi se mojim 29 fantom četrtega letnika nič hudega ne zgodilo, kaj pričakujete v takšnem primeru? Koliko pristopov bi v tem primeru hoteli videti v okviru svoje organizacije?' Odgovor je bil še precej osoren: 'Nekako sto.'

Nato sem ledeno mrzlo, kakor stavi igrallec ves svoj denar na eno karto rekel: 'No, nekako toliko jih pa boste dobili.' Seveda mu nisem rekel, da mu jih bom sam prignal, pač pa sem zelo zanesljivo gledal v smer profesorja Ehrlichja: prepričan sem bil, da bo on napolnil 'univerzitetno organizacijo' z zadovoljivim številom svojih fantov in na ta način rešil, kar sem sam hotel rešiti.

Grazioli je zdaj izjavil: 'Prav. Štajerci in Gorenjci lahko ostanejo tukaj. Toda vaši elektrotehniki so v rokah vojaškega sodišča. Tam nimam nobenega vpliva. Tam si morate pomagati sami.' S tem je bilo moje srečanje z Graziolijem zaključeno. ... (Milan Vidmar opisuje reševanje 29 svojih študentov in jih je tudi rešil. Op. V. Š.).

V začetku 1942. leta so me na dekanatu tehniške fakultete večkrat obiskovali študentje, in sicer skoraj bi rekel množično. Tudi rektor je doživljal podobne obiske,

Jaroslav Kikelj na mrtvaškem udru na ljubljanskih žalah

včasih sva jih odpravljala skupno. Fantje so na videz hoteli vedeti, ali naj študirajo ali pa naj gredo v hribe. V resnici pa se je za temi obiski skrivalo mnogo več.

Prav nič nisem potreboval svojih šahovskih sposobnosti, da sem kaj kmalu videl, kako je treba razporejati obiskovalce. Tisti, ki so resno in vneto zagovarjali mirno študiranje, so bili seveda organizirani v ekstremni katoliški organizaciji prof. Ehrlichja. /.../

Tisti fantje, ki so me obiskovali hkrati z ehrlichovci, so seveda hoteli videti, ali sem na strani Osvobodilne fronte ali ne. Toda

prav malo je bilo takrat treba razumnemu opazovalcu mojih previdnih besed, da je uvidel, kam merim. Če sem pokroviteljsko odobral zatiranje 'miroljubnih študentov', da žele študirati, sem vendar druge strani imel v roki zaprto fakulteto na kateri je bil študij nemogoč. ...

Težje stališče je imel rektor s svojimi obiskovalci. Njemu ni bilo lahko odobravati nadaljevanje študija, ker so njegove fakultete bile vse, razen tehniške, odprte in dostopne resnemu študiju. Rektor Kos mi je večkrat potožil, da ima resne skrbi. Tolažil sem ga, kakor sem pač mogel.

Toda že v drugi polovici januarja 1942. leta so začeli prihajati v Graziolijevo 'univerzitetno organizacijo' prvi člani, vsi seveda učenci prof. Ehrlichja. Prav kmalu je bila organizacija številnejša od sto članov in Grazioli je bil lahko zadovoljen. Nesrečni prof. Ehrlich in dva vodilna člana 'univerzitetne organizacije' (Jaroslav Kikelj, mladeč in ne 'ehrlichovec', ter Franček Župec, stražar, op. V. Š.) pa so, kakor je dobro znano, svoje sramotno počenje kmalu plačali z glavo« (Milan Vidmar, *Spomini*, drugi del, Založba Obzorja, Maribor 1964, 169–177).

Menim, da Vidmarjevo besedilo ne potrebuje posebnega komentarja, saj je pisano ideološko in samovšečno, čeprav Vidmar priznava, in to je bistveno, da je dobil dovoljenje za pridružitve Ljubljanskih študentov od Osvobodilne fronte. Tako je sam, kot Osvobodilna fronta, igral dvojno vlogo. V *Spominih* je to dvojnost tudi opisal.

MUČENEC LJUBEZNI DO BLIŽNJEGA

Jaroslav Kikelj je vstopil v Ljubljansko študentsko organizacijo in ne Fašistično študentsko mladino, da bi pomagal štajerskim in gorenjskim študentom, da bi lahko ostali v Ljubljani, kjer so študirali, in ne bi morali iti, kot piše Vidmar, z nemško vojsko na rusko fronto. Od rektorja univerze dr. M. Kosa so imeli, danes še vedno ohranjeno, dovoljenje za priključitev in za članstvo v odboru v Ljubljanski študentski organizaciji. Milan Vidmar pa je odigral pri vključevanju študentov v Ljubljansko študentsko organizacijo nečastno vlogo. Člani Varnostne obveščevalne službe (VOS), specialne partijske borbene organizacije, ki jo je avgusta 1941 ustanovil Centralni komite Komunistične partije Slovenije in ga je vodila Zdenka Kidrič, so 18. marca 1942 na Strelški ulici v Ljubljani, umorili Mariborčana, študenta medicine Jaroslava Kiklja, ki je bil mladeč in član Katoliške akcije in ne 'ehrlichovec'. Osvobodilna fronta, ki je Ljubljansko študentsko organizacijo po Josipu Vidmarju dovolila, je kot razlog za umor Jaroslava Kiklja navajala članstvo v odboru Ljubljanske univerzitetne organizacije in s tem pokazala sovraštvo do katoliških študentov. Jaroslav Kikelj in drugi so vstopili v Ljubljansko študentsko organizacijo zato, da bi štajerske in gorenjske študente rešili pred nacistično nemško mobilizacijo in jim omogočili študij v Ljubljani, ki je bila pod italijansko okupacijo. Zato lahko trdimo, da je Jaroslav Kikelj, ki je bil član Katoliške akcije, umrl kot žrtev ljubezni do bližnjega, predvsem kot žrtev ljubezni do štajerskih in gorenjskih študentov. Vidmarjevi *Spomini* so ob ostalih dokazih še en pisni dokaz, da je Osvobodilna fronta igrala dvojno vlogo in da je Jaroslav Kikelj mučenec, saj so ga isti (OF, KPS, VOS), ki so dovolili in svetovali vstop v Ljubljansko univerzitetno organizacijo, zaradi vstopa v organizacijo in njen odbor zločinsko umorili. ■

Več na spletni strani: www.druzina.si.

VINKO ŠKAFAR